

Ткаченко Т.П.

к.е.н., доцент НТУУ «КПІ»

Пилипчук Д.

студент НТУУ «КПІ»

РИЗИКИ ДЕПРЕСИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В УКРАЇНІ

В статті визначено основні фінансово - економічні ризики, що виникають внаслідок депресивних тенденцій в Україні; причини їх виникнення, а також можливі наслідки їхнього впливу.

In this article examined basic financially are economic risks which arise up as a result of the depressed tendencies in Ukraine. Attention is also spared problems which draw them, and also possible consequences of their influence.

Ключові слова: депресивні тенденції, стагнація, економічні ризики, скорочення державного бюджету, недофінансування.

Вступ. Україна з її масштабами та геополітичним становищем не може бути осторонь сучасних процесів глобалізації, які породжують глобальні економічні ризики. Водночас прагнення політиків якнайшвидше інтегруватись у світовий економічний простір і посісти там провідні позиції призводить до ігнорування і зовнішніх, і внутрішніх ризиків. Будь-яка діяльність пов'язана з ризиком, тому питання управління фінансовими ризиками набуває останніми роками дедалі більшої актуальності. Даною проблематикою займається багато зарубіжних (Е. Найман, С. Улам, Г. Гроенендааль та інші) і вітчизняних науковців (Є. Пенцак, М. Колісник та інші).

Однак проблема управління ними у вітчизняній економічній літературі розглядається здебільшого на мікрорівні. На вітчизняних підприємствах упроваджують сучасні механізми й методи управління ризиками, використовуючи світовий досвід та адаптуючи його до українських реалій.

Постановка задачі. Метою статті є аналіз наявних внутрішніх та зовнішніх ризиків та ступеню їх впливу на вітчизняну економіку. Визначеній меті підпорядковується вирішення наступних завдань: визначення вітчизняних економічних тенденцій, на які впливають фінансові ризики, та світових економічних тенденцій загалом та рівня конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Результати дослідження. Перебіг кризових подій в Україні та світі засвідчив, що поточна криза є кризою так званого «L-типу», за якого після різкого падіння настає тривалий період стагнації. Більшість міжнародних експертів, відзначаючи поступове відновлення позитивної динаміки світової економіки, обережно ставляться до оцінки темпів її відновлення. Очікується посилення ролі у міжнародній торгівлі нових економік Азії (насамперед – Китаю та Індії) і Південної Америки. Ці країни можуть розглядатися як

конкуренти України на традиційних для неї ринках збуту. Відтак доводиться констатувати, що навіть післякризове пожвавлення світової економіки не може автоматично розглядатися як запорука завершення фази депресії в Україні.

Економічна депресія може перерости у наступну фазу циклу лише після виконання нею притаманних їй макроекономічних функцій – здійснення необхідних структурних змін на ринках, оновлення основного капіталу, фінансової санації компаній, освоєння новітніх конкурентних переваг. Відсутність належних умов для таких процесів, які значною мірою цілеспрямовано створюються політикою держави, може призвести до затягування економічної депресії в Україні.

Серед основних фінансово - економічних ризиків, що виникають внаслідок депресивних тенденцій в Україні можна виділити наступні групи ризиків.

Ризики грошово-фінансового сектору. В українській економіці вкрай високими залишаються інфляційні ризики, пов'язані з імпортом інфляції, реалізацією відкладеного споживчого попиту після виплати заборгованості із заробітної плати, продовження емісійного фінансування дефіциту бюджету з боку НБУ та «розморожування» банківських депозитів. Намагання зупинити інфляцію у спосіб застосування жорстких монетарних важелів не відповідатиме потребам відновлення позитивної динаміки української економіки та об'єктивно затягуватиме депресію. Це пов'язано з тим, що охолоджувальні заходи односпрямовано діють і на інфляцію, і на темпи економічного зростання, а тому містять ризик «придушення» позитивних тенденцій і подальшого падіння прибутковості підприємств.

За продовження стагнації вітчизняної економіки без відновлення зростання експорту та припливу прямих іноземних інвестицій створюються ризики подальшої девальвації гривні. У розпорядженні НБУ залишилися недостатня сума коштів в доларах США, щоб повноцінно впливати на міжбанківський валютний ринок лише шляхом валютних інтервенцій. У 2010 р. (за оцінками МВФ) загальна потреба України у валюті перевищуватиме 30,4 млрд. дол. США. Проте у розпорядженні НБУ залишаться лише резерви, які на початок майбутнього року складуть близько 14,5 млрд. дол., яких вистачить лише на фінансування критичного імпорту.

Стримати девальвацію спроможні різка корекція торговельного балансу, поступове поліпшення зовнішньоторговельної кон'юнктури, високі коефіцієнти пролонгації зовнішньої заборгованості і фінансова підтримка з боку МВФ. Суттєве зростання цінової конкурентоспроможності української економіки значно підвищує потенціал для зростання експорту і залучення іноземних інвестицій. Проте необхідною умовою для реалізації цього потенціалу є проведення структурних і макроекономічних реформ.

Ризики фіскальної сфери. Період економічної депресії характеризується наростанням труднощів наповнення державного та місцевих бюджетів, формуються ризики суттєвих структурних деформацій та диспропорцій фіскальної сфери:

1. Зростання дефіциту бюджету (створюватиметься додатковий тиск на макроекономічну стабільність через посилення напруги на валютному ринку,

прискорення інфляційних процесів, підвищення вартості кредитних ресурсів)

2. Деформація структури дохідної частини держбюджету (стагнація ділової активності означатиме повільний прогрес у сфері податкових надходжень до бюджету).

3. Прихована емісія коштів (дефіцит коштів змушує уряд вдаватися до залучення емісійних коштів).

4. Посилення фіскального тиску на економіку (закриття дефіциту бюджету за допомогою зростання податкових надходжень).

5. Загроза технічного дефолту (основне фінансування буде спрямоване на подолання дефіциту бюджету, суспільних нерівностей, а технічний розвиток буде фінансуватися за залишковим принципом).

Ризики зовнішньоекономічної сфери. Тенденції, відзначені в зовнішньоторговельній сфері, дають підстави очікувати низку ризиків, ймовірність та потужність впливу яких посилюватимуться в разі затягування депресивних тенденцій в економіці, що призведе до гальмування післякризового відновлення економіки:

1. Посилення впливу вартості імпортованих енергоносіїв на динаміку, структуру виробництва і експорту та формування негативного балансу.

2. Непевні перспективи подальшої динаміки зростання зовнішньої торгівлі. Нестабільна економічна ситуація всередині країни, подальше підвищення цін на енергоносії й незначні темпи відновлення зростання країн – основних торговельних партнерів України (зокрема, країн ЄС, Росії) не дають підстав для надто позитивних очікувань збереження та посилення експортної активності в найближчій перспективі по більшості товарних груп експортної спеціалізації України.

3. Відсутність виважених механізмів захисту національних інтересів на зовнішніх ринках та інертна діяльність в рамках СОТ.

4. Загроза обмежувальних протекціоністських заходів у зовнішній торгівлі. Уповільнення розвитку світової економіки спровокувало хвилю протекціонізму в економічній політиці

5. Повільне впровадження українськими виробниками сучасних інноваційних чинників конкурентоспроможності.

6. Зростання заборгованості з відшкодування ПДВ експортерам.

Соціальні ризики. Поява та продовження економічної депресії породжує значні ризики соціальної сфери, які завдаватимуть суттєвого впливу на прийняття рішень у сфері економічної політики та вибір шляхів післякризового відновлення економік. До основних з таких ризиків слід віднести наступні.

1. Посилення процесів звільнення працівників в ході фінансової санації та структурної модернізації підприємств. Таке вивільнення може відбуватися як внаслідок ліквідації підприємств так і внаслідок удосконалення управлінських і виробничих технологій. Зростання офіційного безробіття не лише посилюватиме вимоги до державної політики у сфері зайнятості, вимагатиме збільшення бюджетних видатків на цю сферу.

2. Перехід частини циклічного безробіття в хронічне, пов'язаний з структурними зрушеннями, які відбуватимуться в процесі післякризової адаптації національної економіки.

3. Повільне відновлення динаміки оплати праці. В умовах надлишку пропозиції на ринку праці роботодавці віддаватимуть перевагу оновленню основних фондів, утримуючи темпи приросту оплати праці на мінімальних рівнях, припустимих при дотриманні вимог трудового й соціального законодавства.

4. Посилення дефіциту Пенсійного фонду. Враховуючи запровадження нових соціальних стандартів, Пенсійний фонд потребуватиме значних коштів для забезпечення підвищеного рівня пенсійних виплат. Зростання безробіття та повільне зростання фонду оплати праці обумовлюватимуть відставання джерел наповнення пенсійної системи від цих потреб.

5. Погіршення матеріальної бази соціального сектору економіки: освіти, охорони здоров'я, закладів культури тощо. Режим жорсткої економії бюджетних видатків спонукатиме до концентрації їх на виплаті тільки заробітної плати працівникам соціальної сфери, а оновлення фондів здійснюватиметься вибірково.

Висновки. Основними системними загрозами затягування тривалості депресивних тенденцій в українській економіці є: розгортання інфляційно-девальваційної тенденції в умовах збереження від'ємного сальдо платіжного балансу; радикальне скорочення ресурсів держави та банківської системи, доступних для здійснення антикризової підтримки реального сектору; посилення витрат на реалізацію поточних завдань антикризового врегулювання; посилення тиску на уряд окремих груп впливу, насамперед - бізнес-груп з метою лобіювання власних корпоративних інтересів в межах старої рентно-орієнтованої моделі економіки.

Перелік посилань

1. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студ. екон. спец. усіх форм навчання [Текст] / [авт.: З. Є. Шершньова та ін.]; за заг. ред. З. Є. Шершньової; Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2007. – 676 с. – Бібліогр.: с. 672-676. – ISBN 966-574-931-5.

2. Виступи учасників засідання «круглого столу» НІСД «Ризики економічної депресії та потенціал післякризового відновлення економіки України» 25 листопада 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.

3. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навч. посіб.[Текст] / Швайка Л.А. – К.: Знання, 2006 р. – 435 с. – (Вища освіта 21 століття): с. 62 – 92 – ISBN 966-8148-71-1.

4. Глива А. Репортаж з круглого столу «Фінансові ризики 2010: як подбати про заходи безпеки?» [Електронний ресурс] / Глива А. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua>.

5. Жаліло Я.А. Потенціал післякризового відновлення економіки України [Електронний ресурс] / [Жаліло Я.А, Покришка Д.С, Бабанін О.С. та інші]. – К.: НІСД, 2009. – 46 с. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/>